

Başvuru: 2 Haziran 2016

Revizyon gönderimi: 1 Aralık 2016

Kabul: 21 Aralık 2016

OnlineFirst: 28 Aralık 2016

Copyright © 2016 • İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

tjs.istanbul.edu.tr

DOI 10.16917/iusosyoloji.292680 • Aralık 2016 • 36(2) • 527–550

Araştırma Makalesi

Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Mustafa Otrar¹
Marmara Üniversitesi

Öz

Bu araştırmanın amacı 18 üstü bireylerin yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik tutumlarını belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının geliştirilmesidir. Ölçek kendini yansıtmaya dayalı (self-report) beşli likert tipinde yanıtama formatına sahiptir. 2015 yılında İstanbul ilinde yaşayan, yansız olarak seçilmiş 842 yetişkin örneklem grubunu oluşturmuştur. Kapsam geçerliğini belirlemek üzere uzman görüşlerinin alındığı çalışmada yapı geçerliğinin belirlenmesinde ise faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçeğin 45 madde ve dört faktörden oluştuğu ve açıklanan toplam varyansın %57,84 olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin güvenirliliğinin belirlenmesi için hesaplanan Cronbach- alfa iç tutarlık katsayılarının ölçeğin tümü için $\alpha = .97$ olduğu, alt boyutlar için ise 0.90 ile 0.93 arasında değiştiği saptanmıştır. Ölçeğin test tekrar test güvenirliliğinin ölçeğin toplamı için $r = .89$ ($p < .001$) olduğu belirlenmiştir. Madde analizlerinde madde-toplam ve madde kalan analizleri için tüm değerler $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular ölçeğin 18 yaş üstü yetişkinlerin yaşlılara ve yaşlanmaya yönelik tutumlarını belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Yaşlılık • Yaşlanma • Tutum • Ölçek geliştirme • Geçerlik • Güvenirlik

1 Mustafa Otrar (Yrd. Doç. Dr.), Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kadıköy 34722 İstanbul.
Eposta: motrar@marmara.edu.tr

Citation: Otrar, M. (2016). Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlilik çalışması. *Sosyoloji Dergisi*, 36, 527–550.

Yaşlılık ve Yaşlanma

Gelişim psikolojisi açısından yaşam, ardışık olarak ilerleyen ve taşıdığı özellikler itibarıyla diğerlerinden farklı dönemler içeren bir gelişim sürecidir. Bireylerin gelişiminde niteliksel olarak birbirinden farklı olan bu dönemlere “evre” adı verilir. Evreler her ne kadar belirli yaşlar arasında tanımlansa da bir evreyi bir diğerinden ayıran en önemli belirleyici, söz konusu evreye özgü tipik özelliklerdir (Aydın, 1997). Bu evreler çocukluk, ergenlik, genç yetişkinlik, orta yetişkinlik ve en sonuncusu da yaşlılık dönemidir. Erikson ve Havighurts’un teorileri gibi kuramsal yaklaşımlarda yaşlılık 65 yaş ve üzerini tanımlamak için kullanılır (Binbaşoğlu, 1995; Erden & Akman, 2000; Ersanlı, 2002).

Yaşlılık da diğer yaşam evreleri gibi kendine özgü bazı tipik gelişimsel görevler içerir. Söz gelimi bu dönemin gelişim görevleri; azalmış olan bilişsel ve fiziki gücü anlama ve uyum sağlama, emekliliğe ve azalan gelire uyum sağlama, aile içindeki kayıpları kabullenme ve uyum sağlama, kendi yaşına uygun toplumsal rolleri benimseme ve uygulama, kişinin kendisinin rahat edeceği fiziki ve sosyal ortamlar düzenlemesi şeklinde ifade edilmektedir (Senemoğlu, 1997; Yeşilyaprak, 2003).

Gelişim dönemleri içerisinde son dönem olarak ele alınıp incelenen yaşlılık dönemi fizyolojik, psikolojik ve sosyal pek çok değişimin yaşandığı bir dönemdir (Tyler & Herold, 1992). Her yaşam dönemi önceki dönem yaşantılarından yola çıkarak yordanabilirliği olan değişimler içereceğinden, bir başka deyişle her yaşam dönemindeki yaşam olayları bir sonraki dönemi etkileyeceğinden yaşlılıkta olup bitenler de önceki dönemlerden etkilenir. Yaşlılıktaki yaşam kalitesi önceki yaşantılarla doğrudan ilişkilidir. Uncu (2003) tüm yaşam sürecinde yaşlılık öncesi dönemde ve yaşlılık döneminde yaşanan birçok olayın yaşlının davranışları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunduğunu belirtmektedir. Ancak yaşlanma genellikle fiziksel, sosyal, duygusal anlamda zorlayıcı bazı değişimlere neden olduğundan genellikle olumsuz tanımlanan bir dönemdir. Bu değişimler arasında çocukların evden ayrılması, üst kuşağın kaybı, kronik rahatsızlıklara daha sık rastlanması, değişen sosyal roller vb. sayılabilir. Tüm bu olumsuz değişiklikler bireyleri de psikolojik olarak uyumsuzluğun daha yoğun yaşandığı bir süreç içerisine sokmaktadır (Kerem, Meriç, Kırdı & Cavlak, 2001).

Bu olumsuzluk eksenli açıklamalarla alanyazında da sıklıkla karşılaşılmaktadır. Söz gelimi Emiroğlu (1995) yaşlılığı çöküş ve geri çekilmelerle tanımlamaktadır. Biçer (1996) tüm canlılar için hayatı ölümle sonuçlanan fizyolojik bir değişim süreci olarak değerlendirmekte ve yaşlanmanın hayatın son dönemi olarak ele alınan, vücudun gittikçe içsel ve dışsal olumsuz faktörlerle baş edemediği, nihayetinde ölümle sonuçlanan ilerleyici bir yetersizleşme süreci olarak açıklamaktadır. Bilginer, Tuncer ve Apan (1996) da dönemin fiziksel ve biyolojik sorunlarına ek olarak önüne

geçilmesi zor hatta imkânsız sosyal sorunlara da içerdiğine vurgu yapmaktadırlar. Onlara göre yaşlanma ile birlikte psikolojik ve fizyolojik güçler ile geri dönüşü mümkün olmayan şekilde gerilemekte kişinin iç-dış çevre arasında denge kurması güçleşmektedir.

Yaşlı nüfusun gün geçtikçe artıyor olması da bu noktada dikkat çekicidir. Tyler ve Herold (1992) dünyanın pek çok yerinde ölüm hızındaki azalma ile birlikte doğurganlık hızında da azalma gözlemlendiğini, izlenen bu değişimin beklenen yaşam süresinin yetmiş yaşın üzerinde olduğu gelişmiş ülkelerde daha net bir biçimde ortaya çıktığını belirtmektedir. Barker (1998) ve Ebrahim'e (2002) göre de gelişmekte olan ülkelerde yaşlı nüfusun artışı daha belirgin bir biçimde gerçekleşmekte, Toprak ve arkadaşları (2002) ise 60 yaş ve üzeri nüfusun 1998-2050 yılları arasında dokuz kattan daha yüksek bir hızla artacağını öngörmektedir. Yaşlı nüfusundaki artış, yaşlıların yaşamlarının niceliğinin (yaşam süresi ve gözlenebilir / somut hastalıklar) yanı sıra niteliğini (yaşam kalitesini) de önemli bir noktaya taşımıştır. Artık uzun yaşamının yanında daha nitelikli yaşama ve bunun belirleyicisi olan faktörler de önemli hâle gelmiştir. Özdemir, Akdemir ve Akyar (2005) sağlık alanında meydana gelen gelişmelerin, sağlıklı yaşama verilen önemin, bu noktada ortaya konan kamu politikalarının bir sonucu olarak insan ömrünün uzadığını ve bu anlamda da yaşlı nüfusun genel nüfus içindeki artışının doğal olduğunu ifade etmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar yaşlılığın, içerdiği değişimler ve olası uyum sorunları ile önemli bir psikolojik alan olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu alan yaşlılar bağlamında düşünüldüğünde bizzat içerisinde yaşadıkları gerçek bir yaşam dönemi iken yaşlı bireylerin bulunduğu aile ve toplumlar açısından da önemli bir yaşam dönemi niteliği taşımaktadır. Üstelik giderek artan yaşlı nüfus, yaşlanmanın ve/veya yaşlanmaya ait sorunların daha titizlikle ele alınması gerektiği gerçeğini ortaya koymakta ve kamu politikalarında daha fazla dikkate alınması gerekliliğini ortaya çıkartmaktadır. Problem alanının doğası gereği çözüm odaklı projeler geliştirilmesi, planlı yatırımların yapılması, alanda kavramsal ve uygulamalı sorunların tartışılması beklenmektedir. Yaşlanma ve ona bağlı sosyal sorunların hem birçok ülkede görece yeni bir akademik sorun olarak ele alınmasının, hem de kültürel faktörlerin yaşlılara bakışı etkileyen koruyucu (sosyal destek sağlayıcı) etkilerinin, yaşlanmayı diğer gelişim dönemlerinden daha az dikkat çeken bir sorun alanına dönüştürdüğü söylenebilir. Ancak kavramsal sorunlar ya da çözümler tartışılmadan önce bu sorunların somut olarak nasıl ortaya konulacağı ölçme sorunsalını gündeme getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşlılar ve onlara karşı toplumun farklı kesimlerinin tutumlarını ya da yaşlıların farklı özelliklerini saptamak amacıyla kullanılacak ölçme araçlarına ve bu konuda yapılan araştırmalara rastlamak mümkünse de ülkemizde sınırlı sayıda ölçme aracı bulunmaktadır. Örneğin Türkçe alanyazında 65 yaş ve üstü bireylerin fonksiyonel bağımsızlığını değerlendirmek için Tuna ve Çelik (2012) tarafından

geliştirilen “Otonomi Değerlendirme Ölçeği”; geçerlilik ve güvenilirliği Eser ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan yaşlı gruplarına uygulanan ve üç alt boyuttan (psikososyal kayıp, bedensel değişim ve psikososyal gelişme) oluşan “Avrupa Yaşlanma Tutumu Anketi (AYTA)”; üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesine yönelik olarak Yılmaz ve Terzioğlu (2011) tarafından geliştirilen “Üniversite Öğrencilerinde Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği”, bireylerin yaşlılara karşı tutumlarını ölçmek amacıyla oluşturulmuş ve Kogan tarafından 1961 yılında geliştirilen, Kılıç ve Adıbelli (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan “Kogan Yaşlılara Karşı Tutum Ölçeği Türkçe Formu” gibi ölçekler bulunmaktadır. Bu ölçeklerin bir kısmı yaşlı gruplarına giren bireylerin (65+) kendilerini yansıtmalarına yöneliktir. Kogan Yaşlılara Karşı Tutum Ölçeği’nde ise geçerlik güvenirlik işlemleri yaşlı olmayanların algıları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Makaleye konu olan ölçek de yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik tutumları belirlerken sadece yaşlı grubuna giren bireyden hareket etmemekte ve bu özelliği ile yapısı Kogan’ın ölçeğine benzemektedir. Ancak Kogan’ın ölçeğinin bir adaptasyon çalışması olması, orijinal ölçeğin 1961 yılında ve farklı bir kültürde geliştirilmiş olması sebebi ile ifadelere yansıma olasılığı bulunan farklı kültürel unsurların bulunabileceğini, bunun farklı bir faktör yapısı oluşmasına neden olabileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, yaşlılık ile ilgili politikalara ve araştırmalara yön verecek bilgileri elde etmeyi kolaylaştıracak güncel, kültüre duyarlı, geçerli ve güvenilir ölçme araçlarının geliştirilmesinin alanyazına önemli katkılar sağlayacağı umulmaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada 18 yaş üzeri bireylerin yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde araştırmanın türü, çalışma grubu ve gerçekleştirilen işlemlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma 18 yaş üzeri bireylerin yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik tutumlarının belirlenmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır.

Çalışma Grubu

Araştırma verileri 2015 yılı Nisan-Haziran ayları arasında rastgele ulaşılmış 842 kişilik bir çalışma grubu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Örneklemin çeşitli demografik ve kişisel özelliklerine ilişkin dağılım aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1
Çalışma Grubunun Demografik ve Kişisel Bazı Özelliklerine İlişkin Dağılımlar

Değişken	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kadın	451	53,6
	Erkek	391	46,4
Yaş	20 ve altı	76	9,0
	21-30	200	23,8
	31-40	258	30,6
	41-50	168	20,0
	51-üstü	140	16,6
Medeni Durum	Bekâr	286	34,0
	Evli	500	59,4
	Diğer	56	6,7
Eğitim Düzeyi	İlköğretim ve Altı	76	9,0
	Ortaöğretim	228	27,1
	Önlisans	87	10,3
	Lisans	338	40,1
	Lisansüstü	94	11,2
	Diğer	19	2,3
Huzurevinde akrabası	Var	157	18,6
	Yok	685	81,4
Yaşlı bakımı için görev almak	İster	415	49,3
	İstemez	427	50,7

Tablo 1’de sunulan bilgilere ek olarak çalışma grubunun yaş ortalaması $\bar{x} = 37,71$ (min:18-max:79; genişlik = 61); standart sapması $ss = 8,29$ olarak hesaplanmıştır. Grupta işsiz ve ev hanımı olduğunu ifade edenlerle birlikte 23 meslek ve çalışma grubunda bireyler yer almaktadır.

İşlemler: Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği’nin Geliştirilme Aşamaları

Ölçek maddeleri hazırlanmadan önce ilk aşamada mevcut alanyazın ve bu konuda daha önce geliştirilmiş ölçekler incelenmiştir. Öte yandan çeşitli huzurevlerinde ve hastanelerin ilgili servislerinde hasta ve yaşlı bakım ve destek hizmetleri sunan üç psikiyatri uzmanına, sekiz klinik psikolog ve psikolojik danışmana, dört huzurevi yöneticisine ve psikolojik danışma ve yetişkin eğitimi alanlarında doktoralı 11 akademisyene yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik görüş, düşünce, duygu ve gözlemlerini paylaşımları için otobiyografik uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Alanyazın taraması ve otobiyografik uygulamalardan sonra 122 maddelik, beşli Likert tipi yanıtlama skalasına uygun, bireyin kendini yansıtmaya dayalı (self-report) taslak form hazırlanarak dil uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. İfadelerin 56’sı ters madde olarak tasarlanmıştır. Dil uzmanlarından gelen geri bildirimler ile ölçekte gerekli düzeltmeler yapılmış ve ölçek kapsam geçerlik oranlarını (KGO) belirlemek için 11 uzmanın (iki ölçme ve değerlendirme uzmanı, altı psikolojik danışman, iki yetişkin eğitimcisi akademisyen ve bir sağlık bilimci akademisyen)

görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan ölçekte yer alan maddeleri uygun, revize edilmeli ya da elenmeli şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Uzmanların görüşlerine dayalı olarak kapsam geçerliği oranlarının belirlenmesinde Lawshe indeksi kullanılmış ve kritik değer olan KGO = .59 değerinin (Yurdugül, 2005) altında yer alan 31 madde taslak formdan çıkartılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğinin test edilmesinde açımlayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi yapılmadan önce verilerin faktör analizi için uygunluğunu (faktörleştirilebilirliği) incelemek amacıyla öncelikle korelasyon matrisi incelenmiş ve korelasyon değeri $r < .30$ olan tüm maddeler elenmiştir. Tabachnick ve Fidell (2007) bu değer için en az $r_{\min} = .30$ olmasını önermektedir. Bu aşamada 14 madde taslak formdan çıkartılmıştır. İkinci aşamada taslak formda kalan maddelerin faktörleştirilebilirliği bu kez de anti-image korelasyonu analizleri ile incelenmiş ve $r < .80$ olan dört madde daha çıkartılmıştır. Tabachnick ve Fidell (2007) anti-image korelasyon değerleri yüksek olan değişkenlerin faktörleştirilebilirlik açısından daha uygun olduklarını ve $r > .50$ 'nin bir maddenin kabul edilebilirliği için gerekli olduğunu belirtmektedir. Böylelikle yukarıda söz edilen iki aşamalı süreç sonucunda taslak formdan toplam 18 madde elenmiş ve kalan maddeler ile analize devam edilmiştir.

Örneklem büyüklüğünün ve çok değişkenli normalliğin değerlendirilmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları incelenmiştir. KMO'nun alabileceği en yüksek değer $KMO_{\max} = 1.00$ 'dir. Bu anlamda KMO değerinin yüksek olması tercih edilir. $KMO > .90$ uygunluk açısından "mükemmel" olarak nitelendirilirken, $KMO < .50$ olduğunda verilerin faktör analizleri için uygun olmadığına karar verilir. Bartlett Küresellik Testi değerinin de manidar olması gerekmektedir (Kalaycı, 2006; Süzölmüş, 2005; Özdamar, 2002; Tavşancıl, 2002). Tablo 2'de KMO ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları sunulmaktadır.

Bulgular

Bu bölümde Açımlayıcı faktör analizi bulgularına geçilmeden önce, verilerin faktörleştirmeye uygunluğunu ortaya koyan KMO ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları, ardından açımlayıcı faktör ile ilgili analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 2
KMO ve Bartlett Değerleri

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği		.960
	X ²	26352.26
Bartlett Küresellik Testi	Sd	990
	p	.000

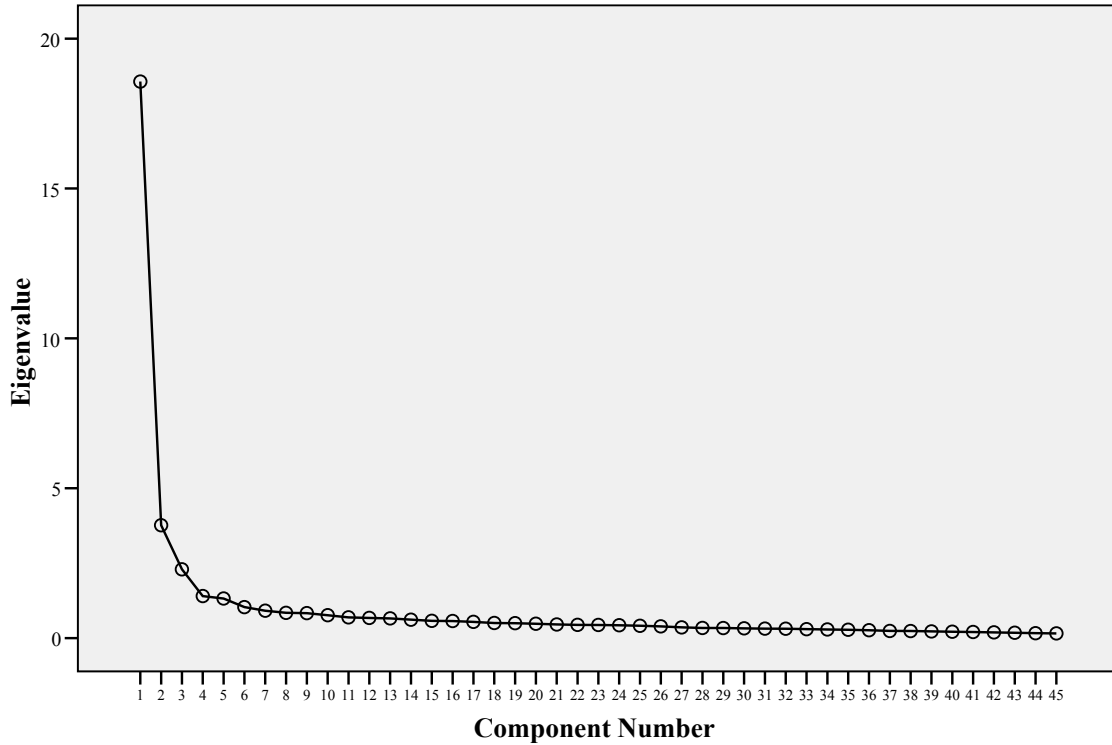
Tablo 2’de sunulan bulgular verilerin faktörleştirilebileceğini göstermektedir. Bu değerlendirmenin ardından verilere temel bileşenler analizi uygulanmış, dik döndürme tekniklerinden varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Büyüköztürk’e (2002) göre Temel Bileşenler Analizi en sık kullanılan faktör belirleme yöntemlerinden biridir ve tüm varyansları (hata, özgül, ortak) ayırmaksızın bir olarak görerek hareket eder. Bu özelliği temel bileşenler analizinin yorumlanabilirliğini önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır. Öte yandan faktör analizi sonucunda maddelerin hangi faktörler altında yer aldığını belirlemek amacıyla dik döndürme işlemleri yapılmıştır. Bu tekniğin tercih edilmesinde genellenebilirlik ve yorumlanabilirlik hususlarında taşıdığı avantajlar (Büyüköztürk, 2002) göz önünde bulundurulmuştur. Döndürme işlemlerinde bir maddenin bir faktörde yer alabilmesi için faktör yük değerinin alt sınırı .30 olarak belirlenmiştir. İşlemler süresince altı aşamalı faktör analizlerinin ardından ortak yük değeri .50’den ve faktör yük değeri .30’dan düşük olan ve/veya birden fazla faktöre yüklenen (binişik) maddeler (toplam 24 madde) ölçek dışında bırakılmıştır. Böylelikle uzman görüşlerinin ardından 91 maddeden oluşan taslak formdan toplam 46 madde çıkartılmıştır.

Açımlayıcı Faktör analizinde faktör sayısının belirlenmesinde en sık kullanılan yöntemlerden biri özdeğerlerin, diğeri ise yamaç-birikinti grafiğinin incelenmesidir. Tablo 3’de faktörlere ilişkin özdeğerler ve açıkladıkları varyans oranları sunulmaktadır. Ardından Grafik 1’de özdeğerlere ilişkin bilgiler bu kez görsel formda görülmektedir.

Tablo 3
Açıklanan Toplam Varyans Oranları

Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri (Initial Eigenvalues)			Toplam Faktör Yükleri		
	Top.	Vary%	Küm. %	Top.	Vary%	Küm. %
1	18.567	41.260	41.260	18.567	41.260	41.260
2	3.765	8.366	49.626	3.765	8.366	49.626
3	2.295	5.100	54.726	2.295	5.100	54.726
4	1.401	3.113	57.839	1.401	3.113	57.839
5	.920	2.044	59.883			
6	.834	1.853	61.736			
7	.813	1.807	63.543			
.....			
45	.156	.347	100.000			

Scree Plot

Grafik 1. Faktör yapısı için Yamaç-Eğim Grafiği (Scree-Plot).

Tablo 3 ve Grafik 1 incelendiğinde özdeğeri 1'den yüksek olan dört faktör olduğu görülmektedir. Faktörlerin açıkladıkları varyans oranları sırasıyla birinci faktör için %41,260, ikinci faktör için %8,366, üçüncü faktör için %5,100 ve dördüncü faktör için %3,113 olarak saptanmıştır. Dört faktörün birlikte açıklandığı toplam varyans oranı %57,839'dur. Bu işlemlerin ardından maddelerin faktörlere dağılımını belirlemek için Varimax dik döndürme analizleri gerçekleştirilmiş ve sonuçlar aşağıda tablo olarak sunulmuştur.

Dördüncü kademe faktör analizi sonucunda Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak maddelerin faktörlere dağılımı incelendiğinde tüm maddelerin yalnızca bir faktörden yüksek değer ($< .30$) aldığı görülmüştür. 30, 32 ve 43. maddeler içinde yer aldıkları faktörlerde ters (reverse) durumundadır. Son hâlinde 45 maddeden oluşan ölçeğin madde yapısına ait değerler aşağıda verilmiştir.

Tablo 4
Faktör Analizi Sonrası Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi

Maddeler	Faktörler			
	1	2	3	4
Mad_01	.760			
Mad_05	.748			
Mad_09	.716			
Mad_10	.711			
Mad_20	.700			
Mad_21	.692			
Mad_30	-.680			
Mad_33	.677			
Mad_34	.666			
Mad_38	.661			
Mad_39	.657			
Mad_42	.760			
Mad_02		.814		
Mad_03		.780		
Mad_06		.758		
Mad_08		.750		
Mad_13		.732		
Mad_17		.705		
Mad_18		.697		
Mad_27		.690		
Mad_28		.677		
Mad_29		.671		
Mad_37		.652		
Mad_40		.639		
Mad_43		-.635		
Mad_44		.627		
Mad_45		.623		
Mad_04			.736	
Mad_07			.712	
Mad_11			.692	
Mad_14			.644	
Mad_22			.630	
Mad_23			.628	
Mad_24			.618	
Mad_25			.616	
Mad_36			.587	
Mad_41			.562	
Mad_12				.613
Mad_15				.612
Mad_16				.601
Mad_19				.595
Mad_26				.590
Mad_31				.588
Mad_32				-.582
Mad_35				.570

Tablo 5

Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Alt Boyutlara Giren Maddeler

Faktör	Madde Sayısı	Maddeler
Faktör 1 (Yaşlılığı Kabullenme Zorluğu)	12	1, 5, 9, 10, 20, 21, 30*, 33, 34, 38, 39, 42
Faktör 2 (Sosyal Yıpranma Algısı)	15	2, 3, 6, 8, 13, 17, 18, 27, 28, 29, 37, 40, 43*, 44, 45
Faktör 3 (Yaşamla Baş Etme Zorluğu)	10	4, 7, 11, 14, 22, 23, 24, 25, 36, 41
Faktör 4 (Olumsuz İmge)	8	12, 15, 16, 19, 26, 31, 32*, 35

Tabloda görüldüğü üzere ölçeği oluşturan faktörlerden *yaşlılığı kabullenme zorluğu* 12 madde (1, 5, 9, 10, 20, 21, 30*, 33, 34, 38, 39, 42); *sosyal yıpranma algısı* 15 madde (2, 3, 6, 8, 13, 17, 18, 27, 28, 29, 37, 40, 43*, 44, 45); *yaşamla baş etme zorluğu* 10 madde (4, 7, 11, 14, 22, 23, 24, 25, 36, 41) ve *olumsuz imge* 8 madde (12, 15, 16, 19, 26, 31, 32*, 35) olmak üzere son hali ile ölçek 45 maddeden oluşmuştur.

Her bir faktör ilgili faktörde yer alan maddeler incelenerek isimlendirilmiştir. Bu bağlamda birinci alt boyutun *yaşlılığı kabullenme zorluğu* alt boyutu olarak; ikinci alt boyutun *sosyal yıpranma algısı* alt boyutu olarak; üçüncü alt boyutun *yaşamla baş etme zorluğu* alt boyutu olarak; dördüncü alt boyutun *olumsuz imge* alt boyutu olarak isimlendirilmesi uygun görülmüştür. Öte yandan ölçeğe de *Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği* (YYTÖ) adı verilmiştir. Puanlamada ters maddeler üzerlerine yıldız koyularak gösterilmiştir. Bundan sonraki tüm işlemler bu maddeler ters madde olarak yeniden kodlanmasının ardından sürdürülmüştür. Her faktörün puanı faktörün içerdiği maddelerin toplamalarının faktörün içerdiği madde sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Puanların artması faktöre ismini veren ilgili özelliğin artması şeklinde yorumlanmaktadır. Buna bağlı olarak yaşlılığı kabullenme zorluğu alt boyutu puanlarının yükselmesi kişinin yaşlılığı kabulnemede zorlanmışlığının yüksek olduğunu; sosyal yıpranma algısı alt boyutu puanlarının yükselmesi bireylerin yaşlandıkça sosyal açıdan yıpranmışlığın artacağına dair algılarının arttığını; yaşamla baş etme zorluğu alt boyutu puanlarının yükselmesi kişinin yaşlanan insanların yaşamın gerekleri ile baş edemez duruma geldiği algısının arttığını; olumsuz imge alt boyutu puanlarının yükselmesi ise yaşlılık imgesine yüklediği olumsuzluğun arttığını göstermektedir. Ölçekten elde edilen ölçeğin genel toplam puanının yükselmesi de genel olarak olumsuz tutumun yükseldiği, puanın düşmesi ise yaşlılığa ilişkin olumlu tutum ve algının yükseldiği şeklinde yorumlanmaktadır. Bu veriler bağlamında faktör analizi sonlandırılmış ve güvenilirlik analizlerine geçilmiştir.

Tablo 6

Faktör Analizi Sonucunda Belirlenen Alt Boyutlar ve Bu Boyutlara Ait Güvenirlik Katsayıları

Faktör	C. Alpha	S.Brown	Guttman
Yaşlılığı Kabullenme Zorluğu	.93	.88	.87
Sosyal Yıpranma Algısı	.93	.91	.71
Yaşamla Baş Etme Zorluğu	.91	.89	.87
Olumsuz İmge	.90	.87	.82
TOPLAM	.97	.89	.89

Tabloda da görülebileceği gibi *Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği*'nin (YYTÖ) iç tutarlık güvenirliliğini (internal consistency) belirlemek amacıyla Cronbach alfa değerleri hesaplanmış, alfa değerlerinin $\alpha_{\min} = .90$ (Olumsuz İmge) ile $\alpha_{\max} = .93$ arasında değişmekte olduğu saptanmıştır. Yine güvenirlilik değerlerini saptamak amacıyla kullanılan yarılama (split half) yöntemi sonucunda da en düşük ve en yüksek değerler Spearman Brown için $S = .87$ ile $S = .91$ arasında; Guttman değerleri de $G = .71$ ile $G = .87$ arasında yer almıştır. Ölçek toplam puanları için de alfa değeri $\alpha = .97$; Guttman değeri $G = .89$; Spearman Brown değeri de $S = .89$ olarak hesaplanmıştır. Bu değerler ölçeğin iç tutarlılığının son derece yüksek olduğu ortaya koymaktadır.

Bunu takiben ölçek maddelerinin ve faktör puanlarının ayırt edici olup olmadığını belirlemek amacı ile ayırıcılık analizlerine başlanmıştır. Bu işlemlerde veriler sıraya konulduktan sonra en düşük ve en yüksek %27'lik (çeyreklik) gruba giren bireylerin ortalamaları bağımsız ortalama karşılaştırma teknikleri ile (bağımsız grup t testi gibi) karşılaştırılmakta; farkın üst grubun lehine anlamlılık göstermesi durumunda ilgili madde ve faktörün ayırıcı olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Tavşancıl, 2002).

Tablo 7
Yaşlılığı Kabullenme Zorluğu Alt Boyutu Puanlarının Ayırt Edicilikleri

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	S	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi																																																																																																																																																								
						t	Sd	p																																																																																																																																																						
Mad_01	Alt	227	1.58	.530	.035	-48.217	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	4.28	.657	.044				Mad_05	Alt	227	1.63	.536	.036	-46.375	452	.000	Üst	227	4.14	.615	.041	Mad_09	Alt	227	1.60	.566	.038	-40.004	452	.000	Üst	227	3.98	.694	.046	Mad_10	Alt	227	1.59	.519	.034	-42.508	452	.000	Üst	227	4.09	.717	.048	Mad_20	Alt	227	1.67	.665	.044	-35.848	452	.000	Üst	227	3.93	.678	.045	Mad_21	Alt	227	1.78	.713	.047	-33.776	452	.000	Üst	227	3.96	.664	.044	Mad_30	Alt	227	1.96	.715	.047	-32.103	452	.000	Üst	227	4.03	.644	.043	Mad_33	Alt	227	1.75	.685	.045	-34.867	452	.000	Üst	227	3.97	.671	.045	Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000	Üst	227	3.93	.694	.046	Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst
Mad_05	Alt	227	1.63	.536	.036	-46.375	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	4.14	.615	.041				Mad_09	Alt	227	1.60	.566	.038	-40.004	452	.000	Üst	227	3.98	.694	.046	Mad_10	Alt	227	1.59	.519	.034	-42.508	452	.000	Üst	227	4.09	.717	.048	Mad_20	Alt	227	1.67	.665	.044	-35.848	452	.000	Üst	227	3.93	.678	.045	Mad_21	Alt	227	1.78	.713	.047	-33.776	452	.000	Üst	227	3.96	.664	.044	Mad_30	Alt	227	1.96	.715	.047	-32.103	452	.000	Üst	227	4.03	.644	.043	Mad_33	Alt	227	1.75	.685	.045	-34.867	452	.000	Üst	227	3.97	.671	.045	Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000	Üst	227	3.93	.694	.046	Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045										
Mad_09	Alt	227	1.60	.566	.038	-40.004	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	3.98	.694	.046				Mad_10	Alt	227	1.59	.519	.034	-42.508	452	.000	Üst	227	4.09	.717	.048	Mad_20	Alt	227	1.67	.665	.044	-35.848	452	.000	Üst	227	3.93	.678	.045	Mad_21	Alt	227	1.78	.713	.047	-33.776	452	.000	Üst	227	3.96	.664	.044	Mad_30	Alt	227	1.96	.715	.047	-32.103	452	.000	Üst	227	4.03	.644	.043	Mad_33	Alt	227	1.75	.685	.045	-34.867	452	.000	Üst	227	3.97	.671	.045	Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000	Üst	227	3.93	.694	.046	Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																								
Mad_10	Alt	227	1.59	.519	.034	-42.508	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	4.09	.717	.048				Mad_20	Alt	227	1.67	.665	.044	-35.848	452	.000	Üst	227	3.93	.678	.045	Mad_21	Alt	227	1.78	.713	.047	-33.776	452	.000	Üst	227	3.96	.664	.044	Mad_30	Alt	227	1.96	.715	.047	-32.103	452	.000	Üst	227	4.03	.644	.043	Mad_33	Alt	227	1.75	.685	.045	-34.867	452	.000	Üst	227	3.97	.671	.045	Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000	Üst	227	3.93	.694	.046	Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																																						
Mad_20	Alt	227	1.67	.665	.044	-35.848	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	3.93	.678	.045				Mad_21	Alt	227	1.78	.713	.047	-33.776	452	.000	Üst	227	3.96	.664	.044	Mad_30	Alt	227	1.96	.715	.047	-32.103	452	.000	Üst	227	4.03	.644	.043	Mad_33	Alt	227	1.75	.685	.045	-34.867	452	.000	Üst	227	3.97	.671	.045	Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000	Üst	227	3.93	.694	.046	Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																																																				
Mad_21	Alt	227	1.78	.713	.047	-33.776	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	3.96	.664	.044				Mad_30	Alt	227	1.96	.715	.047	-32.103	452	.000	Üst	227	4.03	.644	.043	Mad_33	Alt	227	1.75	.685	.045	-34.867	452	.000	Üst	227	3.97	.671	.045	Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000	Üst	227	3.93	.694	.046	Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																																																																		
Mad_30	Alt	227	1.96	.715	.047	-32.103	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	4.03	.644	.043				Mad_33	Alt	227	1.75	.685	.045	-34.867	452	.000	Üst	227	3.97	.671	.045	Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000	Üst	227	3.93	.694	.046	Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																																																																																
Mad_33	Alt	227	1.75	.685	.045	-34.867	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	3.97	.671	.045				Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000	Üst	227	3.93	.694	.046	Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																																																																																														
Mad_34	Alt	227	1.70	.644	.043	-35.479	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	3.93	.694	.046				Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000	Üst	227	4.05	.676	.045	Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																																																																																																												
Mad_38	Alt	227	1.80	.679	.045	-35.401	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	4.05	.676	.045				Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000	Üst	227	3.96	.630	.042	Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																																																																																																																										
Mad_39	Alt	227	1.78	.670	.044	-35.858	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	3.96	.630	.042				Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000	Üst	227	4.11	.683	.045																																																																																																																																								
Mad_42	Alt	227	1.70	.631	.042	-39.036	452	.000																																																																																																																																																						
	Üst	227	4.11	.683	.045																																																																																																																																																									

Tabloda sunulduğu gibi, yaşlılığı kabullenme zorluğu alt boyutunda yer alan maddelerin ayırt ediciliklerini belirlemek amacı ile alt ve üst çeyrekliklerin aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için gerçekleştirilen bağımsız grup t-testi sonucunda tüm maddeler için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Söz konusu farklılıklar üst %27'lik gruplar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar alt boyuttaki tüm maddelerin ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 8
Sosyal Yıpranma Algısı Alt Boyutu Puanlarının Ayırt Edicilikleri

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	S	Sh \bar{x}	t Testi		
						t	Sd	p
Mad_02	Alt	227	2.06	.723	.048	-30.515	452	.000
	Üst	227	3.98	.617	.041			
Mad_03	Alt	227	1.52	.575	.038	-45.919	452	.000
	Üst	227	4.18	.657	.044			
Mad_06	Alt	227	1.71	.566	.038	-40.277	452	.000
	Üst	227	3.95	.615	.041			
Mad_08	Alt	227	2.10	.749	.050	-31.253	452	.000
	Üst	227	4.05	.566	.038			
Mad_13	Alt	227	2.11	.639	.042	-33.377	452	.000
	Üst	227	4.00	.568	.038			
Mad_17	Alt	227	1.89	.738	.049	-33.688	452	.000
	Üst	227	4.05	.626	.042			
Mad_18	Alt	227	2.00	.790	.052	-27.838	452	.000
	Üst	227	3.90	.665	.044			
Mad_27	Alt	227	1.91	.741	.049	-29.079	452	.000
	Üst	227	3.78	.626	.042			
Mad_28	Alt	227	2.04	.904	.060	-30.621	452	.000
	Üst	227	4.26	.617	.041			
Mad_29	Alt	227	2.04	.778	.052	-29.626	452	.000
	Üst	227	3.99	.613	.041			
Mad_37	Alt	227	1.99	.738	.049	-32.803	452	.000
	Üst	227	4.12	.644	.043			
Mad_40	Alt	227	1.84	.627	.042	-34.462	452	.000
	Üst	227	3.83	.603	.040			
Mad_43	Alt	227	2.17	.825	.055	-24.987	452	.000
	Üst	227	3.86	.600	.040			
Mad_44	Alt	227	1.61	.580	.039	-38.275	452	.000
	Üst	227	3.89	.686	.046			
Mad_45	Alt	227	1.74	.651	.043	-35.840	452	.000
	Üst	227	3.97	.674	.045			

Tabloda sunulduğu gibi sosyal yıpranma algısı alt boyutunda yer alan maddelerin ayırt ediciliklerini belirlemek amacı ile alt ve üst çeyrekliklerin aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için gerçekleştirilen bağımsız grup t-testi sonucunda tüm maddeler için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Söz konusu farklılıklar üst

%27'lik gruplar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar alt boyuttaki tüm maddelerin ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 9
Yaşamla Baş Etme Zorluğu Alt Boyutu Puanlarının Ayırt Edicilikleri

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	S	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Mad_04	Alt	227	2.03	.761	.050	-31.007	452	.000
	Üst	227	4.01	.587	.039			
Mad_07	Alt	227	1.78	.570	.038	-39.602	452	.000
	Üst	227	4.00	.628	.042			
Mad_11	Alt	227	2.15	.688	.046	-31.494	452	.000
	Üst	227	4.12	.647	.043			
Mad_14	Alt	227	2.02	.678	.045	-32.945	452	.000
	Üst	227	4.00	.599	.040			
Mad_22	Alt	227	2.02	.710	.047	-32.202	452	.000
	Üst	227	4.09	.662	.044			
Mad_23	Alt	227	2.07	.770	.051	-34.014	452	.000
	Üst	227	4.16	.519	.034			
Mad_24	Alt	227	2.08	.715	.047	-36.269	452	.000
	Üst	227	4.23	.533	.035			
Mad_25	Alt	227	2.12	.706	.047	-28.947	452	.000
	Üst	227	3.89	.593	.039			
Mad_36	Alt	227	2.04	.814	.054	-34.471	452	.000
	Üst	227	4.38	.622	.041			
Mad_41	Alt	227	1.97	.609	.040	-36.275	452	.000
	Üst	227	4.10	.640	.043			

Tabloda sunulduğu gibi, yaşamla baş etme zorluğu alt boyutunda yer alan maddelerin ayırt ediciliklerini belirlemek amacı ile alt ve üst çeyrekliklerin aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için gerçekleştirilen bağımsız grup t-testi sonucunda tüm maddeler için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Söz konusu farklılıklar üst %27'lik gruplar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar alt boyuttaki tüm maddelerin ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 10
Olumsuz İmge Alt Boyutu Puanlarının Ayırt Edicilikleri

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	S	Sh _x	t Testi		
						t	Sd	p
Mad_12	Alt	227	2.26	.930	.062	-15.454	452	.000
	Üst	227	3.67	1.006	.067			
Mad_15	Alt	227	2.05	.935	.062	-17.833	452	.000
	Üst	227	3.64	.960	.064			
Mad_16	Alt	227	2.20	.914	.061	-19.930	452	.000
	Üst	227	3.92	.923	.061			
Mad_19	Alt	227	2.09	.883	.059	-20.335	452	.000
	Üst	227	3.80	.912	.061			
Mad_26	Alt	227	2.36	.912	.061	-16.018	452	.000
	Üst	227	3.82	1.030	.068			
Mad_31	Alt	227	2.19	.947	.063	-18.394	452	.000
	Üst	227	3.81	.925	.061			
Mad_32	Alt	227	2.44	.902	.060	-11.885	452	.000
	Üst	227	3.47	.937	.062			
Mad_35	Alt	227	2.21	.896	.059	-18.278	452	.000
	Üst	227	3.70	.850	.056			

Tabloda sunulduğu gibi, olumsuz imge alt boyutunda yer alan maddelerin ayırt ediciliklerini belirlemek amacı ile alt ve üst çeyrekliklerin aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için gerçekleştirilen bağımsız grup t-testi sonucunda tüm maddeler için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Söz konusu farklılıklar üst %27'lik gruplar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar alt boyuttaki tüm maddelerin ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 11
YYTÖ Alt Boyutları ve Toplam Puanlarının Ayırt Edicilikleri

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	S	Sh _x	t Testi		
						t	Sd	p
Yaşlılığı Kabullenme Zorluğu	Alt	227	25.83	5.504	.365	-31.411	452	.000
	Üst	227	42.37	5.718	.380			
Sosyal Yıpranma Algısı	Alt	227	35.05	4.646	.308	-35.162	452	.000
	Üst	227	53.05	6.155	.408			
Yaşamla Başetme Zorluğu	Alt	227	25.01	4.170	.277	-33.957	452	.000
	Üst	227	38.04	4.000	.265			
Olumsuz İmge	Alt	227	22.81	3.516	.233	-22.359	452	.000
	Üst	227	31.61	4.769	.317			
Toplam	Alt	227	92.88	14.720	.977	-62.020	452	.000
	Üst	227	174.88	13.421	.891			

Tabloda sunulduğu gibi Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği'nin (YYTÖ) alt boyutlarını ve toplam puanlarının ayırt ediciliklerini belirlemek amacı ile alt ve üst çeyrekliklerin aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek için gerçekleştirilen bağımsız grup t-testi sonucunda tüm

maddeler için farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Söz konusu farklılıklar üst %27'lik gruplar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlar alt boyuttaki tüm maddelerin ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 12
Madde Toplam (Item-Toplam) ve Madde Kalan (Item-Reminder) Korelasyon Sonuçları

Maddeler	Toplam Puan			Madde Kalan	
	N	r	p	R	p
Madde 01	842	.621	$p < .001$.594	$p < .001$
Madde 02	842	.612	$p < .001$.590	$p < .001$
Madde 03	842	.696	$p < .001$.674	$p < .001$
Madde 04	842	.570	$p < .001$.546	$p < .001$
Madde 05	842	.678	$p < .001$.658	$p < .001$
Madde 06	842	.694	$p < .001$.675	$p < .001$
Madde 07	842	.732	$p < .001$.715	$p < .001$
Madde 08	842	.667	$p < .001$.648	$p < .001$
Madde 09	842	.744	$p < .001$.727	$p < .001$
Madde 10	842	.658	$p < .001$.636	$p < .001$
Madde 11	842	.584	$p < .001$.561	$p < .001$
Madde 12	842	.621	$p < .001$.598	$p < .001$
Madde 13	842	.650	$p < .001$.631	$p < .001$
Madde 14	842	.721	$p < .001$.704	$p < .001$
Madde 15	842	.724	$p < .001$.708	$p < .001$
Madde 16	842	.704	$p < .001$.686	$p < .001$
Madde 17	842	.655	$p < .001$.633	$p < .001$
Madde 18	842	.643	$p < .001$.623	$p < .001$
Madde 19	842	.739	$p < .001$.722	$p < .001$
Madde 20	842	.725	$p < .001$.708	$p < .001$
Madde 21	842	.638	$p < .001$.616	$p < .001$
Madde 22	842	.646	$p < .001$.626	$p < .001$
Madde 23	842	.637	$p < .001$.616	$p < .001$
Madde 24	842	.630	$p < .001$.609	$p < .001$
Madde 25	842	.613	$p < .001$.593	$p < .001$
Madde 26	842	.619	$p < .001$.597	$p < .001$
Madde 27	842	.597	$p < .001$.575	$p < .001$
Madde 28	842	.598	$p < .001$.573	$p < .001$
Madde 29	842	.626	$p < .001$.605	$p < .001$
Madde 30	842	.657	$p < .001$.630	$p < .001$
Madde 31	842	.672	$p < .001$.653	$p < .001$
Madde 32	842	.484	$p < .001$.459	$p < .001$
Madde 33	842	.693	$p < .001$.674	$p < .001$
Madde 34	842	.646	$p < .001$.625	$p < .001$
Madde 35	842	.691	$p < .001$.674	$p < .001$
Madde 36	842	.605	$p < .001$.580	$p < .001$
Madde 37	842	.664	$p < .001$.643	$p < .001$
Madde 38	842	.657	$p < .001$.636	$p < .001$
Madde 39	842	.649	$p < .001$.628	$p < .001$
Madde 40	842	.613	$p < .001$.592	$p < .001$
Madde 41	842	.669	$p < .001$.649	$p < .001$
Madde 42	842	.656	$p < .001$.635	$p < .001$
Madde 43	842	.528	$p < .001$.504	$p < .001$
Madde 44	842	.584	$p < .001$.559	$p < .001$
Madde 45	842	.615	$p < .001$.592	$p < .001$

Madde toplam korelasyonları maddelerin ayırıcı olup olmadığına dair bilgiler verir. Korelasyon değeri yükseldikçe maddenin ayırt ediciliği de yükselir. Büyüköztürk (2007) $r > .30$ ve üzeri olan maddelerin iyi bir ayırt ediciliğe sahip olduğunu belirtmektedir.

Tabloda görüldüğü üzere, madde toplam (item-toplam) ve madde kalan (item-reminder) analizlerinde tüm maddelerin korelasyonlarının anlamlı olduğu görülmektedir. Madde toplamda en yüksek korelasyon ($r_{max} = .74$; $p < .001$), en düşük korelasyon ($r_{min} = .48$; $p < .001$); madde kalanda ise en yüksek korelasyon ($r_{max} = .72$; $p < .001$), en düşük korelasyon ($r_{min} = .46$; $p < .001$) olarak hesaplanmıştır. Tüm bu sonuçlar tüm maddelerin aynı yapı içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 13
Faktörler Arası İlişkiler

Puanlar		Sosyal Yıpranma Algısı	Yaşamla Baş etme Zorluğu	Olumsuz İmge	Toplam
Yaşlılığı Kabullenme Zorluğu	r	.74	.63	.64	.86
	p	.000	.000	.000	.000
Sosyal Yıpranma Algısı	r		.67	.72	.88
	p		.000	.000	.000
Yaşamla Baş Etme Zorluğu	r			.54	.84
	p			.000	.000
Olumsuz İmge	r				.71
	p				.000

Tabloda da görülebileceği gibi, faktörler arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda tüm faktörler ve toplam arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu ilişkiler faktörler arasında en düşük yaşamla baş etme zorluğu alt boyutu ile olumsuz imge alt boyutu arasında ($r = .54$; $p < .001$); en yüksek de yaşlılığı kabullenme zorluğu alt boyutu ile sosyal yıpranma algısı alt boyutu arasında ($r = .74$; $p < .001$) gerçekleşmiştir. Söz konusu sonuçlar tüm faktörlerin aynı yapı içinde olduklarını ispatlamaktadır.

Tablo 14
YYTMÖ Alt Boyutlar ve Toplam Puanı İçin Test-Tekrar Test Güvenirlik katsayıları

Faktör	N	r	p
Yaşlılığı Kabullenme Zorluğu	47	.82	.000
Sosyal Yıpranma Algısı	47	.87	.000
Yaşamla Baş etme Zorluğu	47	.83	.000
Olumsuz İmge	47	.72	.000
TOPLAM	47	.89	.000

Bir ölçme aracının güvenilirlik göstergelerinden biri, ölçme aracının farklı zamanlarda aynı gruba uygulanmasından elde edilen sonuçlar arasındaki tutarlılıktır. En az iki uygulama ardından elde edilen test skorları arasındaki korelasyonun yüksek olması ölçme aracının tutarlılığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Karasar, 1999; Tezbaşaran, 1996).

Tabloda da görülebileceği gibi *Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği*'nin (YYTÖ) dış tutarlık güvenilirliğini belirlemek amacıyla Pearson korelasyonları hesaplanmış en düşük değer $r_{\min} = .72$ (olumsuz imge) en yüksek değer de $r_{\max} = .83$ (yaşamla baş etme zorluğu) olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam puanı için bu değer $r = .89$ olarak hesaplanmıştır ki bu değerler ölçeğin dış tutarlılığının son derece yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Aşağıda ölçeğin içerdiği dört faktöre ait madde örnekleri sunulmuştur:

Tablo 15
Faktörler için Örnek Maddeler

Faktör	Örnek İfade
Yaşlılığı Kabullenme Zorluğu	“Yaşlanıyor olmak” düşüncesi son derece rahatsızlık verici.
Sosyal Yıpranma Algısı	Yaşlandıkça insanın sosyal yaşantıları azalır.
Yaşamla Baş Etme Zorluğu	Yaşlandıkça yaşam sorunları ile başa çıkmak zorlaşır.
Olumsuz İmge	Yaşlandıkça insanlar daha geveze olur.

Sonuç

Faktör yapısı incelendiğinde ilk faktör yükünün oldukça yüksek olduğu (%41) ve ikinci faktörle arasındaki farkın da oldukça açık olduğu gözlenmektedir. Bu değerler ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergileme olasılığının söz konusu olabileceğini düşündürmektedir. Ancak araştırma bağlamında daha zengin ve detaylı bir faktör yapısı arzu edildiğinden ölçek tek faktörlü yapı için işleme alınmamıştır.

Ölçek için bir önemli nokta da hakem görüşlerinin alınmasından sonra 122 olan madde sayısının ölçek sonunda 45 maddeye inmesi yani çok sayıda madde elenmesidir. Bunun en önemli nedeni araştırma sürecinde izlenen katı tutumdur. Başka bir ifade ile işlem sürecinde referans alınan kriterler bağlamında en küçük bir sapma gösteren maddeler dahi elenmiştir. Ancak başka bir husus elenen maddelerin yaşlanmaya ve yaşlılığa ilişkin olumlu anlam taşıyan maddeler olmasıdır. Bu durum tutum ifadeleri içerisinde yaşlılığa olumsuz anlam yükleyen maddelerin ilgili özelliğin ölçümünde daha tutarlı ve ölçücü olduğu anlamına gelmektedir. Çalışma grubunda bulunan bireyler açısından yaşlılığın olumsuz algılanma eğilimde olunmasının bunu izah edebileceği düşünülebilir. Yine de ölçeğin bundan sonraki uygulamalarından elde edilecek verilerle büyük n grupları ile eğilimin yönü hakkında daha detaylı bilgiler elde edilebilecektir.

Ölçek geliştirme prosedüründe arzu edilen ama bu araştırmada yer almayan bir nokta da, çalışmada benzer ölçek geçerlik çalışmalarının bulunmamasıdır. Bunun temel nedeni faktör yapısı itibarı ile benzeşik olan ya da elde edilecek korelasyon değerlerinin geçerlik ile ilgili sağlıklı yorumlara götürmesi mümkün görünen bir ölçek bulunmamasıdır.

Ölçeğin faktör yapısına ek olarak güvenirlik bağlamında iç ve dış tutarlık değerlerinin yüksek çıkması ölçeğin güçlü bir ölçücülüğünün olduğunu vurgulamaktadır. Madde toplam ve madde kalan analizlerinin de güçlü sonuçlar içerdiği açıktır. Korelasyon değerlerinin anlamlılığı sadece n sayısının yüksek olmasına bağlı olarak ortaya çıkmış görünümde değildir. En düşük r değerlerinin yaklaşık .50'ler civarında olması da bu etkililiği kanıtlamaktadır.

Gerçekleştirilen tüm bu işlemlerin ardından elde edilen sonuçlar ölçeğin yetişkinlerin yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin tutum ve algılarını saptamada geçerli ve güvenilir biçimde kullanılabilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur.

Received: June 2, 2016

Revision Received: December 1, 2016

Accepted: December 21, 2016

OnlineFirst: December 28, 2016

Copyright © 2016 • Istanbul University Department of Sociology

tjs.istanbul.edu.tr/en

DOI 10.16917/iusosyoloji.292680 • December 2016 • 36(2) • 545–550

Extended Abstract

An Attitude Scale toward Aging and Elderliness: A Validity and Reliability Study

Mustafa Otrar¹
Marmara University

Abstract

The aim of this study is to conduct the validity and reliability analysis of the scale developed for measuring the attitudes of adults over 18 toward aging and elderliness. The scale is a five-point Likert-type and self-reporting scale. The sample group consists of 842 individuals, all of whom were selected impartially in the city of Istanbul in 2015. As a result of the factor analyses during the scale's validation, wherein experts were asked their opinions, the scale was identified to consist of 45 items and to contain four factors. The total factor loading has been determined as 57.84%; the factors' loading values range between 3.11% and 41.26%. According to the results of reliability analysis, Cronbach's Alpha coefficient for the whole scale was calculated as .97. The alpha values for the factors were confirmed to range from .90 to .93. As a result of item analysis, all obtained values for item-total and item-remainder correlations were determined to be significant ($p < .001$). Meanwhile, in the discriminant analysis, all items and factors were found discriminative. Test-retest correlations were also found to be significant for the total score ($r = 0.89$; $p < .001$). Finally, the scale was found to be usable as a valid and reliable scale for adults 18 and older.

Keywords

Aging • Elderliness • Attitude • Scale Developing • Validity • Reliability

¹ **Correspondence to:** Mustafa Otrar (Asst Prof), Department of Educational Sciences, Ataturk Faculty of Education, Marmara University, Göztepe Kampüsü, Kadıköy İstanbul 34722 Turkey. Email: motrar@marmara.edu.tr

Citation: Otrar, M. (2016). An Attitude Scale toward Aging and Elderliness: A validity and reliability study. *Turkish Journal of Sociology*, 36, 545–550.

In terms of developmental psychology, life is a developmental process that moves forward sequentially and contains periods that are different from others in terms of the characteristics they carry. These periods, which differ from each other qualitatively in individuals' developments, are called *stages*. However much stages are defined among certain ages, the most important determinant that separates one stage from another are the typical features specific to the stage in question (Aydın, 1997). These stages are childhood, adolescence, young adulthood, middle adulthood, and, lastly, old age. In theoretical approaches such as Erikson's and Havighurt's theories, old age is used to identify those 65 years of age and older (Binbaşıoğlu, 1995; Erden & Akman, 2000; Ersanlı, 2002).

Old age, like other stages of life, contain some typical developmental tasks specific to the self. For example, the developmental tasks of old age are expressed in the form of understanding and adapting to one's diminishing cognitive and physical strength, adjusting to retirement and a diminished income, accepting and getting used to losses in the family, adopting and implementing the social role suitable to one's age, and regulating one's physical and social environments to one's own comfort (Senemoğlu, 1997; Yeşilyaprak, 2003).

Old age, which is handled and examined last within the developmental stages, is a period where one experiences many physiological, psychological, and social changes (Carl, Tyler, & Herold, 1992). Every life cycle is affected by the changes it contains, which can be predicted based on the experiences of the previous period. In other words, every life period is affected by the life events of all life periods that will impact a later period; these are in old age and are also affected by what has happened in previous periods. The quality of life in old age is directly related to previous experiences. Uncu (2003) pointed out many events that are experienced throughout the entire life cycle, in the period before old age, and in old age that have positive and negative effects on the behaviors of the elderly. Yet it is a period that is usually defined negatively because of some of the changes that aging coerces in a generally physical, social, and emotional sense. Counted among these changes are children leaving home, loss of being in the top position, encountering more frequent chronic discomforts, changing social roles, and so on. All of these negative changes place individuals within a process where maladjustments are psychologically experienced more intensely (Kerem, Meriç, Kırdı, & Cavlak, 2001).

This negativity is often encountered in the literature through axial descriptions. For example, Emiroğlu (1995) defined aging through decline and backwards withdrawal. Biçer (1996), in evaluating life for all living things as a process of physiological change that results in death, explained aging as a progressive process of insufficiency

that takes place as the last period of life wherein the body is unable to cope with an increase of internal and external adverse factors, which eventually results in death. Bilginer, Tuncer, and Apan (1996) also emphasized that the period, in addition to physical and biological problems, contains impossible social problems that are hard to avoid. The backwards transformation is impossibly stretched with psychological and physiological forces, together with aging in accordance with these forces; preserving balance between one's inner and outer environs becomes harder.

The fact that the elderly population is increasing day by day is remarkable. Carl et al. (1992) indicated that the world is observing a decrease in fertility rates in many places alongside a declining death rate; this witnessed change has emerged more clearly in developed countries where life expectancy is over 70 years old. According to Barker (1998) and Ebrahim (2002), the elderly population increase also happens more prominently in developing countries; Toprak, Soydal, and Bal (2002) predict that the 60 and older population will increase more than nine times quickly between 1998 and 2050. The increase in the elderly population, aside from the quantity (life span and observable/concrete illnesses), also carries the characteristics of elderly lives (quality of life) to an important point. Anymore, in addition to the long life span, the greater quality of life and factors that determine this have become important. Özdemir, Akdemir, and Akyar (2005) expressed that developments occurring in the health field, the importance given to health, the longevity of human life as a result of public policies set forth on this point, and the increase of the elderly population within the general population are also completely natural.

These above statements reveal the truth that old age is an important psychological field because of the changes it includes and the possible problems of adapting. When considering this field in the context of the elderly, while the elderly personally bear this real period of life, they bear the character of a significant period of life in terms of the families and societies that have elderly individuals. Moreover, the increasing elderly population reveals the fact that the issues of the elderly and/or of those who have elderly ones requires more rigorous consideration and reveals the need for further consideration in public policies. The internal need of the problem area is waiting for the development of solution-focused projects, planned investments, and discussions on conceptual and practical issues in this field. Protective influences (social support provisions) that both, according to many countries, address aging and the social problems connected to it as a new academic problem and that affect the appearance of aging can be said to transform aging to a less noticeable problem area than other developmental periods. However, before discussing either conceptual problems or solutions, how these issues will be revealed in concrete terms brings the problematics of measure to the agenda. Although it is possible to come across measuring tools in

developed countries that the elderly can use for the purpose of detecting the attitudes of different sections of society towards them or different characteristics of the elderly, as well as research performed on this subject, a limited number of measuring tools are found in Turkey.

For example, scales in Turkish translations are found like the Autonomy Evaluation Scale developed by Tuna and Çelik (2012) for assessing the functional independence of individuals 65 years and older; the European Attitudes to Aging Questionnaire (AAQ, or AYTA in Turkish), whose validity and reliability were performed by Eser et al. (2011), applied to older groups, and formed three sub-dimensions (psychosocial loss, bodily change, and psychosocial development); the Elderly Discrimination in University Students Attitude Scale, developed by Yılmaz and Terzioğlu (2011) in the direction of determining the attitudes of university students related to elderly discrimination; and the Kogan Attitude toward Old People Scale: Turkish Form, created with the purpose of measuring individuals' attitudes towards the elderly, developed by Kogan in 1961, and adapted to Turkish by Kılıç and Adibelli (2011). A portion of these scales are directed at individuals 65 and older who have entered the elderly group to externalize themselves. In the Kogan Attitude toward Old People Scale, validity and reliability functions were performed over the perceptions of the non-elderly. The scale that is the topic in this article did not act just from individuals who had entered the elderly group while determining attitudes towards old age and aging; through this quality, it is similar in structure to Kogan's scale. However, for the reasons of being an adaptation study of Kogan's scale, the original scale being developed in 1961, and being developed in a different culture, Kogan's scale can have different cultural elements that probably reflect onto the statements; this is thought to likely form a different factor structure. In this context, it is hoped that developing current, culturally sensitive, valid, and reliable measuring instruments that will facilitate obtaining information to give direction to policies and research related to elderliness will provide significant contributions to the literature.

Kaynaklar/References

- Aydın, B. (1997). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Barker, W. H. (1998). Prevention of disability in older persons. In R. B. Wallace (Ed.), *Public health and preventive medicine* (pp. 1059–1063). Stamford, CT: Appleton & Lange.
- Bıçer, S. (1996). *60 + yaş ve kronik hastalığı olan bireylerin günlük yaşam aktivitelerinin etkilenme durumu* (Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Bilginer, B., Tuncer, A. & Apan, E. (1996). Adana Huzurevi ve Yeni Baraj Sağlık Ocağı bölgesindeki 65 yaş ve üzeri yaşlıların demografik özellikleri. *V. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s. 168–171). İstanbul: Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32, 470–483.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ebrahim, S. (2002). Health of elderly people. In R. Detels, J. McEwen, R. Beaglehole, & H. Tanaka (Eds), *Oxford textbook of public health: The practice of public health* (Vol. 3, pp. 1713–1736). New York, NY: Oxford University Press.
- Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve yaşlının sosyal uyumu*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Erden, M. & Akman, Y. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ersanlı, K. (2002). Öğrenmede davranışsal yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* içinde (s. 167–195). Ankara: Pegem A Yayınları.
- Eser, E., Gerçeklioğlu, G., Eser, S., Fidaner, C., Baysan, P., Pala, T., ... Dündar, P. (2011). Dünya sağlık örgütü – “Avrupa yaşlanma tutumu anketi (AAQ)” Türkçe sürümünün (AYTA-TR) psikometrik özellikleri. *Geriatrics*, 14(1), 101–110.
- Kalaycı, Ş. (2006). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayıncılık.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kerem, M., Meriç, A., Kırdı, N. & Cavlak, U. (2001). Ev ortamında ve huzurevinde yaşayan yaşlıların değişik yönlerden değerlendirilmesi. *Geriatrics*, 4(3), 106–112.
- Kılıç, D., & Adıbelli, D. (2011). The validity and reliability of Kogan’s attitude toward old people scale in Turkish society. *Health*, 3(9), 602–608.
- Özdamar, K. (2002). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Yayınları.
- Özdemir, L., Akdemir, N. & Akyar, İ. (2005). Hemşireler için geliştirilen yaşlı değerlendirme formu ve geriatric sorunlar. *Geriatrics*, 8(2), 94–100.
- Senemoğlu, N. (1997). *Kuramdan uygulamaya gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Süzülmüş, S. (2005). *Faktör analizi modellerinin belirlenebilirliği ve genelleştirilmiş inverslerin kullanımı* (Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. New York, NY: Harber Collins Publication.

- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: TPD Yayınları.
- Toprak İ., Soydal T., Bal E., İnan F., Aksakal N., Altınyollar H., ... Yüksel B. (2002). *Yaşlı sağlığı*. Ankara: TC Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Tuna, Z. & Çelik, S. Ş. (2012). Otonomi Değerlendirme Ölçeği'nin 65 yaş ve üstü bireylerde geçerlilik-güvenirlilik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 19(1), 51–61.
- Tyler, C. W. Jr., & Herold, J. M. (1992). Public health and population. In J. M. Last & Wallace, R.B. (Ed.), *Maxcy-Rosenau-Last public health and preventive medicine* (pp. 41–53). Norwalk, CT: Appleton & Lange.
- Uncu, Y. (2003). Yaşlı hastaya birinci basamakta yaklaşım. *Geriatrici*, 6(1), 31–x37.
- Yeşilyaprak, B. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yılmaz, D. V. & Terzioğlu, F. (2011). Üniversite öğrencilerinde yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik değerlendirmesi. *Geriatrici*, 14(3), 259–268.
- Yurdugül, H. (2005). *Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması*. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.